

Monitorizarea drepturilor omului prin mecanisme internaționale

Raport de implementare

Introducere

În anul 2015, Centrul de Resurse Juridice a implementat proiectul *Monitorizarea drepturilor omului prin mecanisme internaționale*, proiect finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România: www.fondong.fdsc.ro. Obiectivul general al proiectului a fost acela de a crește capacitatea ONG-urilor și a think-tank-urilor/centrelor de cercetare de a monitoriza și a face advocacy, lucrând în coaliție, pentru implementarea standardelor de drepturile omului în România prin utilizarea mecanismelor internaționale de drepturile omului.

Obiectivul proiectului a descris de fapt o manieră de acțiune tipică societății civile cu profil watchdog (câine de pază). Acest tip de societate civilă, și existența cât mai multor structuri care se definesc drept watchdog, reprezintă primul indicator al unei democrații funcționale. Rolul unor astfel de structuri de tip watchdog, de regulă organizații nonguvernamentale de drepturile omului, este de a aplica standarde democratice (de cele mai multe ori definite prin instrumentele internaționale de drepturile omului) în evaluarea performanței țărilor unde activează - României în cazul nostru - din punctul de vedere al respectării drepturilor fundamentale. În mod concret, aceste ONG-uri: monitorizează situația respectării drepturilor în aria lor de competență/acțiune, evaluează rezultatele monitorizării în raport cu standardele și identifică problemele, propun autorităților să facă schimbările necesare în vederea protejării drepturilor fundamentale. Ca exemplu, probleme abordate din această perspectivă în cadrul proiectului au fost: infracțiunile motivate de ură în România și lipsa unei reacții adecvate a sistemului de justiție, lipsa de servicii minim adecvate pentru victimele violenței sexuale, lipsa de accesibilizare pentru persoanele cu dizabilități, dificultățile persoanelor care nu au domiciliu în a obține un act de identitate adecvat, absența unor spații de promovare și învățare a culturii egalității de gen, lipsa serviciilor avocațiale pro bono cu consecințe directe asupra accesului la justiție al celor mai vulnerabili.

De cele mai multe ori, atunci când autoritățile statului nu răspund la semnalele de alarmă trase de ONG-uri, și abuzurile continuă, sunt necesare și alte tipuri de reacții din partea ONG-urilor watchdog. Exemple ar fi: acțiuni în instanță pentru respectarea drepturilor persoanelor vulnerabile, campanii media pentru a atrage atenția publică asupra problemelor identificate și nevoia de schimbare, crearea de parteneriate și alianțe cu alte ONG-uri în scopul creșterii vizibilității cauzei pentru care se militează, raportarea în fața unor instituții internaționale a problemelor identificate, etc... toate acestea cu scopul de a pune presiune pe decidenții naționali să schimbe situația și să instituie garanții adecvate pentru respectarea drepturilor fundamentale.

Astfel, în democrații neconsolidate, cum considerăm că este încă România - o țară a cărei istorie nu a cunoscut niciodată o perioadă suficient de lungă de exercițiu democratic pentru a putea vorbi despre o cultură a democrației - rolul atitudinilor de tip watchdog devine esențial și indispensabil pentru supraviețuirea democrației.

Eficiența activităților watchdog se evaluează prin numărul situații în care s-a produs în mod concret schimbare, iar schimbarea a fost pe termen lung. Pentru a putea vorbi despre schimbare

pe termen lung însă, trebuie să apară acel punct de cotitură în care autoritatea devine responsabilă, în care treptat începe să înțeleagă că semnalarea problemei de către un ONG watchdog nu este o invitație la confruntare, nici o dorință de a terfeli imaginea autorității, și cu atât mai puțin de a denigra imaginea țării în afară, ci o șansă de a afla care sunt problemele și de a le remedia, pentru a ca în final instituția să-și îndeplinească mai bine mandatul. Avem deci nevoie ca instituțiile să înceapă să înțeleagă serviciul public în sens democratic. O cultură instituțională publică care-și conștientizează scopul primordial drept acela de a da un serviciu adecvat și de calitate cetățeanului este al doilea indicator al unei democrații consolidate.

Activitățile proiectului

Plecând de la standarde internaționale de protecție a drepturilor omului (ex. Convenția ONU pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, sau Convenția de la Istanbul) Centrul de Resurse Juridice a organizat un seminar de formare (8-11 decembrie 2014) pentru organizații care au ca grup țintă persoane vulnerabile și care-și propun apărarea drepturilor acestora. Scopul formării a fost acela de a transmite informații relevante despre standarde, mecanisme și instrumente internaționale și despre modul concret în care participanții le pot folosi în interesul celor discriminați. La formare au participat 17 organizații: Asociația Carusel, Asociația pentru Copii și Adulți cu Handicap "Cutezători", Asociația Pro Act Suport, Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen (A.L.E.G.), Asociația pentru Dezvoltare și Incluziune Socială – ADIS, Asociația Ceva de Spus, Asociația Salvați Copiii-Filiala Iași, Asociația SPICC, Asociația Română Anti-Sida – Aras Filiala Timișoara, Asociația Generație Tânără, Asociația Alternative Sociale, Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate – SASTIPEN, Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului – ACTEDO, Fundația Alături de Voi, Fundația "Pentru Voi", Fundația Transilvană Alpha, Fundația Culturală pentru Nevăzători Homer. Dintre aceste organizații, 13 (Asociația Carusel, Asociația pentru Copii și Adulți cu Handicap "Cutezători", Asociația Pro Act Suport, Asociația pentru Libertate și Egalitate de Gen (A.L.E.G.), Asociația Salvați Copiii-Filiala Iași, Asociația SPICC, Asociația Română Anti-Sida – Aras Filiala Timișoara, Asociația Generație Tânără, Asociația Alternative Sociale, Centrul Romilor pentru Politici de Sănătate – SASTIPEN, Centrul de Acțiune pentru Egalitate și Drepturile Omului – ACTEDO, Fundația Transilvană Alpha, Fundația Culturală pentru Nevăzători Homer) și-au asumat să lucreze în coaliție pentru a redacta documente de poziție/policy papers pe subiecte de interes comun pentru acestea. Astfel, sub coordonarea CRJ, aplicând cele învățate în cadrul formării, pe parcursul următorului an au fost redactate, lansate și diseminate, cinci documente.

1. Încălcarea drepturilor fundamentale ale persoanelor cu dizabilități prin lipsa de accesibilizare

Dreptul la un spațiu public accesibil este un drept fundamental al persoanelor cu dizabilități, și totodată un drept cheie deoarece permite exercitarea celorlalte drepturi. Lipsa accesibilizării constituie discriminare, cea mai clară definiție în acest sens fiind dată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului conform căreia art. 14 din Convenție (dreptul de a nu fi discriminat) este încălcat nu doar atunci când statele tratează în mod diferit persoane aflate în situații analoage, fără a avea o justificare obiectivă și rezonabilă, dar și atunci când statele, fără o justificare obiectivă și rezonabilă, eșuează în a trata diferit persoanele ale căror situații sunt semnificativ diferite.¹

¹ Thlimmenos c. Grecia, Aplicația nr. 34369/97, Decizie din 06.04.2000, alin. 44

În România, la mijlocul anului 2015, conform datelor statistice publicate de Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice trăiau 752.931 persoane cu dizabilități din care 60.289 copii cu dizabilități. Din total, 23,2% erau persoane cu dizabilitate fizică, 19,7% somatică, 3,1% auditivă, 13,7% vizuală, 16,1% mentală, 11,9% psihică, 10,9% asociată, 0,9% HIV/SIDA, 0,5% boli rare.² Lipsa accesibilizării este o problemă majoră în România care condamnă persoanele cu dizabilități la izolare, descriind un cadru de discriminare permanentă și sistematică a acestora. Acest document oferă detalii cu privire la fenomen și solicită imperativ implementarea legii în ceea ce privește accesibilizarea și astfel respectarea drepturilor fundamentale ale persoanelor cu dizabilități.

Document disponibil aici: <http://www.crij.ro/incalcarea-drepturilor-fundamentale-ale-persoanelor-cu-dizabilitati-prin-lipsa-de-accesibilizare/>

2. Facilitarea accesului la documente de identitate pentru persoanele vulnerabile

Conform Codului Civil, orice persoană are dreptul la nume, la domiciliu, la reședință, precum și la o stare civilă, dobândite în condițiile legii.³ Numele permite să recunoaștem persoana fizică și să o desemnăm, domiciliul ne indică locul unde ea poate fi găsită, iar starea civilă stabilește identitatea juridică a persoanei fizice respective.⁴ Pentru a dispune de drepturi și libertăți o persoană trebuie să aibă calitatea de subiect de drept, iar acest fapt se realizează prin intermediul documentelor de identitate.

Cartea de identitate este singura modalitate prin care o persoană poate avea acces direct la serviciile necesare unei existențe minimale. În concret, lipsa documentelor de identitate îngreunează sau chiar limitează sever accesul la mai multe tipuri de drepturi cetățenești: drepturi sociale și economice (asistență socială, asigurări sociale, angajare), drepturi politice, etc... Obținerea cărții de identitate este însă dependentă de posibilitatea persoanei de a face dovada unui domiciliu.

Prezentul document arată problemele structurale pe care le întâmpină persoanele vulnerabile, în speță persoanele fără adăpost și persoanele de etnie romă, din perspectiva obținerii unui act de identitate, pe fondul unei reglementări inadecvate și insuficiente în ceea ce privește asigurarea dreptului la identitate în România.

Document disponibil aici: <http://www.crij.ro/facilitarea-accesului-la-documente-de-identitate-pentru-persoanele-vulnerabile/>

3. Timișoara are nevoie de un spațiu pentru diseminarea ideilor și culturii egalității de gen

În ultimii ani, România a ocupat constant ultimele locuri între țările Uniunii Europene în ceea ce privește egalitatea de gen. Strategiile naționale în domeniul egalității de șanse între femei și bărbați nu au reușit până în prezent să impună o perspectivă integrată de gen în toate domeniile și procesele de politică publică, în conformitate cu recomandările Consiliului Europei și cu propriile obiective propuse.

Legislația care sancționează discriminarea de gen și garantează principiul egalității de gen nu poate suplini intervenția statului ce ar trebui să se manifeste prin servicii și politici specifice și suficient finanțate.

Document disponibil aici: <http://www.crij.ro/timisoara-are-nevoie-de-un-spatiu-pentru-diseminarea-ideilor-si-culturii-egalitatii-de-gen/>

² Statistici disponibile la: <http://www.mmuncii.ro/j33/index.php/ro/2014-domenii/protectie-sociala/ppd>.

³ Art. 59 din Cod Civil.

⁴ G.Boroi apud M.Pivniceru, P.Perju, C.Voicu, Codul civil adnotat, Ed. Hamangiu, 2013, p. 117.

4. Centre de primiri urgență pentru victimele violenței sexuale: un imperativ în contextul românesc

Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice, adoptată la Istanbul în 2011, dă următoarele definiții de referință:

- violența împotriva femeilor – este înțeleasă drept o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și va însemna toate acțiunile de violență de gen care rezultă în, sau care sunt probabile a rezulta în, vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, coerciția sau deprivarea arbitrară de libertate, indiferent dacă survine în public sau în viața privată;
- violența domestică – va însemna toate acțiunile de violență fizică, sexuală, psihologică sau economică, care survin în familie sau în unitatea domestică sau între foștii sau actualii soți sau parteneri, indiferent dacă agresorul împarte sau a împărțit același domiciliu cu victima; (Articolul 3)

Cu alte cuvinte, în exprimarea Agenției UE pentru Drepturi Fundamentale (FRA): „violența împotriva femeilor este (...) o violare a demnității umane, în cea mai gravă formă a sa o violare a dreptului la viață. Este de asemenea o expresie extremă a inegalității pe criteriul sexului.”⁵

Document disponibil aici: <http://www.crij.ro/centre-de-primiri-urgenta-pentru-victimele-violentei-sexuale-un-imperativ-in-contextul-romanesc/>

5. Avocatura pro bono – un indicator al funcționării profesiei într/o democrație reală

Serviciile juridice pro bono, sau avocatura pro bono, se referă la asistența juridică oferită în mod gratuit de către avocați persoanelor vulnerabile, fără mijloace financiare sau care fac parte din grupuri marginalizate.

Deși dezvoltată de mulți ani în țări cu tradiție democratică, în unele dintre ele existând și facilități fiscale pentru astfel de servicii pro bono, în România, munca pro bono în domeniul juridic nu este reglementată, nefiind însă nici interzisă, dar practica este rar întâlnită. În același timp, din experiența organizațiilor neguvernamentale ce acordă diferite tipuri de sprijin în domeniul drepturilor omului și incluziunii sociale, nevoia de servicii juridice din partea celor mai vulnerabili și discriminați cetățeni este mare în România și neacoperită, ducând la o situație sistematică de lipsă de acces la justiție pentru cei vulnerabili.

Spre deosebire de ajutorul public judiciar, care este un serviciu oferit de stat în anumite cauze penale, sau în cauze civile pe criteriul lipsei mijloacelor financiare, serviciile juridice pro bono se acordă la inițiativa avocatului în cauze ce țin, în esență, de drepturile omului și care privesc persoane care aparțin unor grupuri vulnerabile, discriminate. În centrul muncii pro bono e avocatul și conștiința acestuia, ca profesionist indispensabil al cetății democratice.

Solicităm profesiei avocaților din România, prin structurile sale de organizare și decizie, și în consultare cu organizații ale/ce acordă sprijin persoanelor vulnerabile, să ia în discuție și să reglementeze acordarea de servicii juridice pro bono pentru cauze ce țin de drepturi fundamentale și accesul egal la justiție pentru persoane ce aparțin unor grupuri vulnerabile. Scopul reglementării trebuie să fie încurajarea practicii. Astfel, obținerea ajutorului trebuie să se

⁵ EU Agency for Fundamental Rights, Violence against women: an EU-wide survey, p 7, disponibil la: http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf.

facă în urma unei proceduri simple, ce reflectă esența caracterului liberal al profesiei, și care să nu pună obstacole birocratice în ceea ce privește accesul la acest serviciu.

Reglementarea asistenței juridice pro bono și scopul ei, precum și jurisprudența specifică (cazuri emblematice de drepturile omului) din alte țări și din România trebuie ulterior predate în facultățile de drept, în paralel cu un rol mai important acordat drepturilor omului, nu doar ca materie, ci și ca principiu guvernator al tuturor materiilor dreptului într-o democrație, iar apoi aprofundate în cadrul Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Avocaților, ajutând astfel avocații să conștientizeze rolul important pe care-l pot juca în comunitate.

Posibilitatea și practica efective de a acorda servicii juridice pro bono de o manieră care să servească interesul asigurării accesului la justiție al tuturor, mai ales al celor vulnerabili, este adevăratul indicator al trecerii examenului democrației pentru profesia avocaților.

Document disponibil la: <http://www.cri.ro/avocatura-pro-bono-indicator-al-functionarii-profesiei-intr-o-democratie-reala/>

Combaterea infracțiunilor motivate de ură

În cadrul proiectului, CRJ a derulat o serie de activități menite a pune pe agenda decidenților fenomenul infracțiunilor motivate de ură în România, în scopul determinării de acțiuni eficiente pentru combaterea fenomenului. Astfel, s-a organizat o conferință internațională privind combaterea infracțiunilor motivate de ură, un seminar de formare ce a precedat conferința, pe aceeași temă, și care a inclus în principal avocați și procurori, și s-a redactat și lansat o publicație practică pentru o mai bună înțelegere și combatere a fenomenului.

În legătură cu aceste activități, CRJ a emis următorul comunicat de presă în data de 19.06.2015:

„În data de 18 iunie, 2015, Centrul de Resurse Juridice a organizat conferința cu tema [Combaterea infracțiunilor motivate de ură](#). Evenimentul a fost organizat în cadrul proiectului *Monitorizarea drepturilor omului prin mekansime internaționale* finanțat prin granturile SEE (2009-2014) în cadrul Fondului ONG în România (țări donatoare: Norvegia, Islanda, Lichtenstien).

Scopul conferinței a fost acela de a impulsiona dezbaterea deschisă între actorii relevanți cu privire la fenomen, maniera de manifestare, și mai ales felul în care putem combate eficient infracționalitatea motivată de discriminare din România. În cadrul Conferinței, CRJ a lansat publicația [Combaterea infracțiunilor motivate de ură. Ghid pentru practicieni și decidenți](#). Conferința a beneficiat de prezența și intervențiile unor organizații neguvernamentale care reprezintă grupuri vulnerabile la discriminare și infracțiuni motivate de ură sau instituții care au în mandat combaterea fenomenului, dar și de prezența unor specialiști în domeniul infracțiunilor motivate de ură din poliția, procuratura, ministerul de interne din țări precum Austria, Danemarca, Finlanda, Olanda și Regatul Unit. Prezența specialiștilor străini a fost posibilă prin sprijinul Ambasadelor la București ale țărilor menționate. Prezentările lor, făcute dintr-o perspectivă foarte pragmatică, obținută prin experiența acumulată în combaterea urii, a avut menirea de a transfera expertiză colegilor lor români pe aceste teme stringente, cu precădere pentru activitatea poliției.

Inspectoratul General al Poliției Române (IGPR), deși a fost invitat să participe la eveniment cu vorbitori la cel mai înalt nivel, cât și să desemneze polițiști/polițiște pentru care am fi organizat o sesiune de formare susținută de o formatoare din cadrul poliției finlandeze pe tema infracțiunilor motivate de ură în ziua de 17 iunie, **instituția a refuzat să participe la aceste**

demersuri. Vorbitorii din structuri IGPR care confirmaseră au anulat participarea cu trei zile înainte de conferință, iar IGPR a declinat invitația CRJ legată de formarea polițiștilor.

Apreciem participarea Academiei de Poliție „Al. I. Cuza” și a Centrului de formare și perfecționare a polițiștilor „Nicolae Golescu” din Slatina cu vorbitori la cel mai înalt nivel în cadrul Conferinței. Dar, reiterăm, așa cum am făcut-o și în cadrul conferinței, faptul că Poliția română și sistemul de justiție în general nu mai pot rămâne în starea de negare a unui fenomen distructiv pentru democrație precum este cel al infracțiunilor motivate de ură. Această negare nu ar indica nimic altceva decât precaritatea statului de drept din România, în măsură a lăsa deschisă calea spre abuzuri și încălcări ale drepturilor omului de tipul celor cu care ne confruntăm deja în mod constant. De asemenea, ar indica lipsa de perspectivă în pregătirea instituțiilor statului român pentru a aborda în mod corespunzător această realitate a infracțiunilor generate de ură care, deși negate în România, sunt abordate și tratate profesionist și cu prioritate în statele Uniunii Europene, așa cum a rezultat și din lucrările conferinței.”

Formarea jurnaliștilor

Având în vedere rolul important pe care presa îl joacă într-o democrație din perspectiva drepturilor omului, am considerat utilă o sesiune de formare pentru jurnaliști. Aceasta s-a desfășurat în data de 23 octombrie, 2015. Sesiunea a inclus subiecte ce au ținut de explicarea a ceea ce înseamnă standardele internaționale, cum pot jurnaliștii să se raporteze ele și de ce sunt importante pentru interesul public.

În ciuda unor eforturi susținute de promovare (anunțuri diferite în social media, zeci de invitații trimise în redacții/la jurnaliști individuali), formarea nu s-a bucurat de interesul scontat din partea jurnaliștilor, arătând faptul că drepturile omului, și jurnalismul care ține cont de standardele de drepturile omului nu reprezintă o preocupare pentru presa din România.

Din punctul nostru de vedere, această lipsă de preocupare reprezintă un alt aspect îngrijorător pentru sănătatea democrației în România. Presa profesionistă și democratică înțelege, din punctul nostru de vedere, că încălcările drepturilor omului sunt realele subiecte de prime time/primă pagină. Pentru a schimba această situație, considerăm că trebuie să crească nivelul de activitate și implicare în sensul promovării, prin mijloace specifice, a jurnalismului etic și de drepturile omului, în principal din partea următorilor actori: Consiliul Național al Audio-Vizualului, facultățile de jurnalism, organizațiile profesionale din domeniul jurnalismului.

Concluzii

Proiectul și-a propus în primul rând să prezinte un model de activități de tip watchdog. Considerăm că acest tip de proiecte trebuie să existe în continuare, și că schemele de finanțare trebuie să țină cont de nevoia acută de cât mai multe astfel de abordări tip watchdog pentru drepturile omului, absolut cruciale pentru a putea spera la consolidarea democrației în România. Este însă nevoie și ca autoritățile locale și centrale să înțeleagă critica în sens constructiv și în ideea în care doar în acest fel, prin existența unor voci independente, evaluative și critice, ne putem asigura cu toții că autoritatea funcționează în interes public.

Proiectului “Monitorizarea drepturilor omului prin mecanisme internaționale” finanțat cu suma de 71.614 euro (Cofinanțare CRJ: 14.672 euro). Proiect finanțat prin granturile SEE 2009-2014, în cadrul Fondului ONG în România, www.fondong.fdsc.ro.

Pentru informații oficiale despre granturile SEE și norvegiene accesați www.eeagrants.org.